

le a pluribus peccatis præservatus est, sed quia ex sola consideratione bonitatis Dei plus illum amat, plusque dolet illum offendisse; ergo ad hunc amorem parum refert plura esse vel pauciora peccata, quæ remittuntur. Quod tamen multum refert in amore gratitudinis, quia, cæteris paribus, majus est beneficium quo plura remittuntur peccata, et tunc gratitudo postulat ut major amor remissori exhibeat. De hoc ergo amore gratitudinis locutus est Christus. Denique Christus non intendit ostendere Pharisæo dilectione remitti peccata, sed voluit ostendere eximiam gratitudinem mulieris, ob quam jure optimo excederat illam humaniter, passusque fuerat se ab illa tangi et osculari; ergo loquitur de amore gratitudinis, non pœnitentiæ, ut sic dicam.

11. *Duplex amor circa benefactorem supponitur.* — *Decisio.* — Ut respondeam, advero verum quidem esse non solum circa remissionem peccatorum, aut debitorum, sed etiam in universum circa benefactorem duplè posse intercedere amorem, unum, qui sit causa remissionis debiti; aliud, qui sit effectus ejus. Hoc posterius in objectione supponitur, et est per se manifestum, quia remissio debiti magnum beneficium est, beneficium autem in genere motivi et gratitudinis est causa amoris, qui veluti in compensatione remissionis seu beneficii rependitur; ergo talis amor est effectus remissionis debiti. Eodem autem modo servata proportione prior pars ostenditur; nam amor debitoris, seu obsequia illi ex amore exhibita, habet rationem seu vicem liberalis beneficii, unde aliquem modum gratitudinis seu recompensationis postulat; ergo ex tali amore sequi potest remissio debiti illo motivo facta, quæ proinde sit effectus ejus. Datur ergo ille duplex amor respectu remissionis debitorum; et quia hic agimus de remissione peccatorum, amorem, qui ex illa procedit, gratitudinis, alterum vero, qui est causa ejus, liberalem seu conversionis, brevitas causa appellabimus. Unde colligitur illas propositiones: *Cui plus dimittitur, plus diligit*, et *cui minus dimittitur, minus*, de utroque amore veras esse posse in diverso genere, quod in aliis debitis manifestum est. Nam, loquendo de amore liberali seu conversionis, creditor facilius movetur ad remittendum debitum ei quem sibi obsequentem seque diligenter agnoscit quam alteri, et consequenter majorem remissionem ei facit qui plus se diligit; ergo de amore conversionis, seu liberali, et antecedente ex parte debitoris illa

propositio est vera a posteriori, et a signo; nam cui creditor plus dimittit, signum est eum sibi magis benevolentem et obsequentem agnoscere. E contrario a priori recte dicetur: Qui plus diligit, plus ei remittitur, utique si remissione indigeat. At vero loquendo de amore gratitudinis illa propositio: *Cui plus remittitur, plus diligit*, erit vera a priori, quia major remissio est causa majoris dilectionis ex gratitudine. Et nihilominus etiam est vera illa propositio de amore liberali, a posteriori tamen et a signo; nam major remissio alicui debitori facta solet esse signum majoris benevolentiae ejus erga creditorem; etenim si dilectio liberalis ex parte debitoris solet esse causa ut ei debitum remittatur, consequens est ut remissio debiti ex se sit talis amoris signum, et consequenter ut major remissio sit etiam majoris amoris indicium.

12. *Responsio objectionis.* — Hinc ad primam objectionem respondeo duplè. Primo, parabolam a Christo assumptam optime intelligi posse de amore liberali et antecedenti (ut sic dicam), et consequenter argumentum Christi sumptum esse a remissione debiti ad dilectionem ostendendam, tanquam a signo et effectu amoris, non tanquam ab ejus causa; unde cum interrogavit Pharisæum: *Quis ergo eum plus diligit?* sensus optimus est: Quem ergo istorum judicabimus melius fuisse affectum ad suum creditorem? aut majora signa benevolentiae illi tribuisse, ut propterea ad remittendum illi majus debitum motus fuerit? ac proinde in eodem sensu vere respondit Pharisæus: *Æstimo quod is cui plus donavit;* et simili modo ejus judicium Christum approbasse. Cum hoc autem sensu parabolæ omnia sequentia optime connectuntur. Nam ex comparatione inter actiones Magdalæ et omissiones Pharisæi, optime Christus ostendit Magdalæ multo plus dilexisse, et propter suam dilectionem remissionem peccatorum obtinuisse, atque ita fuisse ad sé admissam non peccatricem, sed justam et sanctam. Hanc expositionem parabolæ attigit P. Baradas, loco citato, et fatetur cum illa optime cætera cohærere: nihilominus non sibi persuadet fuisse illum sensum verborum Christi, quia est nimis subtilis et inusitatus, et ideo non videtur credibile, in familiari sermone, vel fuisse verba in illo sensu a Christo usurpata, vel a Pharisæo in illo sensu intellecta, ut in eodem responsum dederit. Unde censem vim quamdam et extorsionem verbis Christi illo modo inferri.

13. *Declaratur exemplo superior expositio.*

— Nihilominus, ut verum fatear, ego nullam vim nec inusitatum aut nimis subtilem modum loquendi in eo sensu invenio. Considero enim non loqui Christum de amore pure interno, sed de illo qui per externa signa et obsequia manifestatur, qualis erat amor Magdalæ, et qualis esse oportet inter puros homines, ut comparatio inter illos quæ fit in parabola locum habeat. Sic autem optime interrogabimus: Pater habens duos filios unicū contulit majorem partem hæreditatis, alteri minorem, quis ergo eum plus dilexit? id est, quis melius illi servivit? aut quis eorum majoribus amoris signis illi complacuit? Neque obstabit verbum de praesenti *diligit*, nam sæpe, considerata intentione loquentis, æquivalēt præteriti temporis verbo, præser-tim cum conjungitur alteri verbo præteriti, et ad idem tempus refertur, ut in praesenti dixerat Christus: *Donavit utrisque*, et statim interrogat: *Quis ergo eum plus diligit?* utique eo tempore quo remissionem obtinet. Unde Augustinus, dicta hom. 23, cap. 3, de præterito dixit: *Quis ergo eum plus diligit?* In græco autem est verbum futuri *diliget*. Quod etiam, ut bene exponit Maldonatus, habere potest usitatum sensum, id est, quis censendus est plus diligere, vel nunc, vel quando-tale beneficium accepit, vel ante, vel postquam illud accepit. Quocirca mihi dubium non est quin illa interrogatio parabolæ non minus referri possit ad dilectionem antecedentem remissionem, quam ad consequen-tem.

14. *Amplior altera solutio traditur.* — *In forma fit satis objectioni.* — Ne tamen veram et magis receptam expositionem aliorum verborum: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, ad hanc parabolæ interpretationem limitare videamus, respondemus ulterius, etiamsi in parabola Christus fuerit locutus de amore ex gratitudine propter debiti remissionem, nihilominus optime potuisse Christum subjungere prædicta verba in sensu causaliter jam explicato. Quia Christus non potuit immediate inferre Magdalæ multum diligere in gratiarum actionem, eo quod multa illi essent remissa peccata, tum quia fortasse non ita erat, quia revera non flebat, nec ungebatur, vel osculabatur pedes Christi, ut gratam se ostenderet de remissione peccatorum accepta, quia neque de hoc illi constabat, neque actiones præse-ferunt gratiarum actionem, sed pœnitentia et dolorem, et ita omnes sancti et universa Ecclesia semper intellexerunt illas fuisse actiones pœnitentiæ propter obtinen-dam remissionem peccatorum; tum etiam quia Christus nondum dixerat nec ostenderat Pharisæo fuisse remissa peccata Magdalæ; quomodo ergo ex comparatione, quam fecerat inter actiones Magdalæ et Pharisæi, poterat immediate inferre Magdalæ fuisse remissa multa peccata, et ideo multum dilexisse? Debuit ergo dicere et probare Magdalæ fuisse remissa peccata. Hoc autem non sequebatur vel ex parabola, vel ex comparatione inter Magdalæ et Pharisæum, et ideo Christus in dictis verbis: *Propter quod dico tibi*, etc., virtualiter prius concludit Magdalæ dilexisse multum; hoc enim est quod in illa causaliter nota *quoniam* imprimis involvitur et affirmatur. Illud autem non ex parabola, sed ex actionibus Magdalæ comparatis ad omissiones Pharisæi intulit, ut ex contextu et ex re ipsa constat. Deinde vero docet Pharisæum illi mulieri fuisse remissa peccata, quoniam hoc necessarium erat ad convincendum illum ex ore suo; id autem noluit Christus nude affirmare, sed etiam ex amore ejus id colligere et comprobare. Postea vero non curavit Christus applicare parabolam, quia neque erat necessarium ad defensionem Magdalæ, vel ad sufficientem Pharisæi reprehensionem, vel quia ipsem Pharisæus poterat per se intel-ligere, et ex sua responsione colligere, habuisse causam et rationem plus diligendi etiam ex gratitudine, quia plura illi fuerant remissa peccata, quod satis est ad applicatio-nem parabolæ, ut statim amplius declarabis. Quocirca, juxta interpretationem hanc ad objectionem respondendum est, dato antecedente, negando consequentiam, quia Christus non intulit illa verba: *Propter quod dico tibi*, etc., ex parabola, sed ex comparatione quam fecerat cum Pharisæo, imo nec ex illa immediate intulit totam illam causallem, sed solum antecedens ejus, scilicet, quod Magdalæ multum diligenter, etiamsi magna peccatrix antea fuerit. Et fortasse ad hoc solum induxit Christus parabolam, ut ostenderet potuisse mulierem illum multum diligere, licet multa peccata antea commis-sisset. Deinde ex eodem amore, tanquam ex causa, docet illi fuisse remissa peccata.

15. *Ad primam confirmationem.* — Ad secundam et tertiam objectionem non esset nobis necessarium respondere, nam, licet de-

mus confirmare illum sensum parabolæ, non impugnant sensum causalem aliorum verborum Christi, quem nos defendimus; nihilominus tamen, quia alterum parabolæ sensum probabilem valde reputamus, ad illas respondemus. Et ad Patres imprimis dicimus verba parabolæ a Christo inducte indifferentia esse, et posse tam de amore antecedente quam de consequente ad remissionem intelligi, et ideo potuisse Patres nunc uno modo, nunc alio illis verbis uti; nam fortasse Christus utrumque comprehendit, quia utrumque intentioni suea poterat deservire. Fateor ergo Augustinum, in quæstione quam in illo sermone movet, usum esse probabili sensu parabolæ de amore gratitudinis, quia ille erat accommodatus tali quæstioni et doctrine quam occasione illius dare intendebat, non tamen propterea alium sensum excludit. Verba autem Chrysostomi magis indifferentia sunt, sic enim ait: *Propterea magis debes humiliari, quod pluribus donis prædictis es. Cui namque plus dimissum est, plus diligit;* unde concludit: *Igitur oportebit et humiliari quod alios prætergressus in te Deus inclinavit,* utique dando remissionem peccatorum, et amorem quo remittantur. Quamvis magis insinuet amorem gratum propter peccata remissa ad humilitatem animi pertinere, vel e converso humilitatem esse judicium grati animi. Gregorius autem nihil de sensu parabolæ in illo loco disputatione, et verba Christi: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum,* aperte intelligit in proprio causal sensu. Postea vero solum ait modum illius remissionis colligi ex actionibus Magdalena, quia ex illis cognoscitur quantum Christum amaverit, sicut ipse etiam Christus declaravit. Neque particula etiam habet aliam vim nisi conjunctivam et quasi copulativam, nec video fundamentum ad mysterium aliud in particula illa cogitandum. Ambrosius denique licet parabolam amori gratitudinis accommodare videatur, nihilominus in sensu proprio et causal alia Christi verba intelligit.

16. *Solvitur prima pars tertiae objectionis.* — *Altera dilutio.* — Tertia objectio tres habet partes: prima est, quia ex multitudine peccatorum remissorum non colligitur multis amor, quia minimus amor super omnia sufficit quamcumque multitudinem peccatorum delere. Respondemus primo: licet per se non requiratur magnus vel minor amor super omnia, ad plura vel pauciora peccata dimittenda, tamen ex accidenti, quia multa peccata, praesertim

in veterata, multum resistunt, necessarius sollet esse magnus amoris impetus, qui simul ab omnibus illis voluntatem avertat, et, illorum impedimentis non obstantibus, efficaciter voluntatem in Deum ex puro amore convertat. Secundo, dico duplicem esse peccatorum remissionem, unam quoad solam culpam, et de hac verum est quod assumitur; altera vero est remissio plena et perfecta, quæ ab omni reatu culpæ et pœnæ hominem liberat, et hæc, si per unum actum conversionis et amoris sit, signum est magni amoris; et si multa sint peccata, multum amorem indicat, eritque major, si non solum omnem culpam et rigorosam pœnam, sed etiam omnia obstacula divinae familiaritatis et specialis protectionis, quæ peccata induxerant, sua efficacitate auferat. Talis autem fuit amor a Magdalena conceptus, non solum paulatim et successu temporis, sed etiam subito; et talis etiam fuit remissio facta Magdalena, quia dilexit multum. Unde D. Thomas, 3 part., quæst. 86, art. 5, ad 1, cum dixisset quod *Deus quandoque tanta commotione convertit cor hominis, ut subito consequatur perfecte sanitatem spiritualem, non solum remissa culpa, sed etiam sublati peccati reliquias, subjungit, ut patet de Magdalena,* Luc. 7. Quare dubitandum non est quin peccata Magdalena essent remissa priusquam ad domum Pharisæi perveniret, nimirum, ab eo punto quo vehementer dilexit, et interius doluit, et ad illum accedere decrevit. Quia vero remissionem sibi factam ignorabat, multo verisimilius est accessisse ad Christum, non tam gratitudinis affectu propter remissa peccata, quam desiderio consequendi remissionem perfectam peccatorum, ut Augustinus, Gregorius, et alii Patres communiter interpretantur; Augustinus enim supra ait: *Cur enim omnia illa fecit, nisi ut sibi dimitterentur peccata?* Et similia sumuntur ex Ambrosio, Gregorio, et Bernardo, ut Stapleton. supra notat. Quamvis fieri etiam potuerit ut etiam ex affectu gratitudinis propter vocationem, et affectum fidei et amoris quem erga Christum in se sentiebat, ad ipsum ierit; unde etiam in fervore amoris in discursu temporis et actibus pœnitentiæ crevisse, et plenioram remissionem, si fortasse in primo momento quoad omnes peccatorum reliquias data non fuit, obtinuisse. Loquendo ergo de tali remissione, et cum talibus circumstantiis, verissime dixit Christus, cui multum remittitur, multum diligere.

17. *Secunda pars respondetur.* — *In forma*

solutio applicatur. — Simili modo respondendum est ad secundam partem illius objectonis, quæ sumpta est ex verbis illis: *Cui minus remissum est, minus diligit.* Ubi imprimis advertendum est locutiones illas: *Cui plus dimittitur, plus diligit; cui vero minus dimittitur, minus diligit,* in sensu potentiali potius quam actuali (*ut sic dicam*) accipiendas esse, ut perpetuam habeant veritatem. Quod non minus in amore gratitudinis quam in amore antecedente remissionem debiti accipendum est; non enim semper cui minus debitum remissum est minus diligit, sed saepe magis gratum et benevolum se ostendit; et e converso. Et ratio est clara, quia pendet hoc ex libertate operantium, et ex aliis causis quæ possunt magis excitare voluntatem ad amorem, etiam si motivum remissionis debiti minus sit. Igitur illa verba non tam significant quod fit quam quod fieri debet, vel quod ex vi talis causæ fit. Et ita cui minus remittitur, quantum est ex vi illius motivi, minus cogitur diligere, seu minus inducitur aut obligatur, quamvis aliunde augeri possit vel etiam debeat amor, ut Augustinus in dicta homil. 23 consideravit. Idemque erit etiamsi de amore antecedente verba illa parabolæ intelligentur; nam major amor creditori exhibitus de se inducit ad majus debitum remittendum; saepe autem fieri potest ut in re non fiat major remissio magis diligenti, vel quia de facto non habet majus debitum, vel quia creditor pro sua libertate non vult illud totum remittere. Hoc autem posterius habet locum in hominibus, non autem in remissione peccatorum, de qua Deus jam certam legem statuit, quam non immutat. Hinc ergo facilis est responsio ad objectionem: nam quod aliquis per maiorem dilectionem minorem remissionem consequatur, quia non plus debet, per accidens est, unde veritati sermonis Christi in sensu explicato nihil obstat, et in amore gratitudinis idem inveniri potest, ut explicavi.

18. *Tertia pars objectionis dissolvitur.* — Ad tertiam partem objectionis, concedo non fuisse primarium Christi institutum docere Pharisæum an remitterentur peccata per amorem, nihilominus tamen discursu ipso et rerum consecutione quasi id asseruisse. Nam quia Pharisæus mulierem contemnebat ut peccatricem, et Christum accusabat quod illam se tangere permetteret, principaliter voluit ostendere illam fuisse eo tempore a peccatis immunem; ad hoc autem comprobandum, ostendit illam multum dilexisse, et inde

UTRUM ACTUS QUI EST ULTIMA DISPOSITIO AD GRATIAM HABITUALEM SIT EFFECTUS EJUSDEM GRATIÆ, AB ALIUO, SCILICET, HABITU INFUSO ELICITUS, ET AFFIRMANS SENTENTIA PROPOSITIONE.

1. *Hujus capituli necessitas.* — *Non est sermo de remotis dispositionibus.* — *Non agitur de actu qui non est dispositio.* — Hoc punctum necessarium esse duximus, tum ad præcedentis capituli resolutionem tuendam, tum ad complementum doctrinæ de causis ad justificationem concurrentibus, tum etiam ad multa quæ infra de merito tractanda sunt, et ideo diligenter examinandum est. Non habet autem locum haec quæstio in dispositionibus